

П. К. ПАНАМАРЭНКА

ПАРТЫЗАНСКІ РУХ
У ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЕ

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КП(б)Б
«СОВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ»

Б.С.Н.К.

П. К. ПАНАМАРЭНКА

ПАРТЫЗАНСКІ РУХ
У ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ
ВАЙНЕ

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КП(б)Б
«СОВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ»

1943

489 591

Бел. кнігарня 1944 г.

П. К. Панамарэнка

ПАРТЫЗАНСКІ РУХ У ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЕ

З самага пачатку вайны савецкія патрыёты ў часова захопленых ворагам раёнах пачалі ствараць па закліку таварыша Сталіна партызанскія атрады, конныя і пешыя, дыверсійныя групы для барацьбы з насцямі варожых армій, для ўзрыву дарог, псавання тэлефоннай і тэлеграфнай сувязі, знішчэння складаў, баз. Партызанскія атрады ў ходзе айчынай вайны станавіліся гразой для ворага і ўсіх яго па-собнікаў, праследуючы і знішчаючы іх на кожным кроку, рываючы ўсе іх мерапрыемствы.

Да двухгоддзя Вялікай айчынай вайны партызанскі рух вырас у грозную сілу і ператварыўся ў адну з найбольшых умоў немінучага разгрому ворага. Так ацэньвае партызанскую барацьбу таварыш Сталін ва ўсіх сваіх выступленнях і загадах за час айчынай вайны. У кожным загадзе ён нязменна звяртаецца і да партызан і да партызанак, падкрэсліваючы гэтым тую велізарную ролю,

якую закліканы адыгрываць народныя мсціўцы ў знішчэнні ненавісных захопнікаў.

Гітлераўцы крывавым тэрорам, сістэмай правакацый і агіднай, хлуслівай прапагандай у часова акупіраваных абласцях СССР хацелі запалохаць, збіць з толку «уціхамірыць» жыхароў, дамагчыся ад іх рабскага падпарадкавання нямецкім камендантам і падкамендантам, пакорлівага абслугоўвання патрэб гітлераўскай арміі, прамысловасці, бессупярэчлівай задачы прадуктаў сельскай гаспадаркі.

Па ўсёй часова акупіраванай тэрыторыі ідзе зверская расправа з насельніцтвам: масавыя забойствы, расстрэлы, павешанні, удушэнні, атручванне. Нямецкія ліхадзеі планамерна знішчаюць савецкіх людзей: дарослых мужчын, якіх лічаць сваімі непрымірымымі ворагамі, якія ў любы момант могуць стаць партызанамі; падлеткаў і дзяцей як будучых салдатаў; савецкіх жанчынаў; жанчын як матак, нараджаючых і выхоўваючых воінаў—

апору роднай краіны. Прапаганда ўсякім чынам намаганнямі адукацыі савецкіх людзей. Правакацыйныя кніжкі, лістоўкі, газеты, радыёперадачы, малюнкі, плакаты на платах і дамах, афіцыйныя распараджэнні нямецкіх улад—усё разлічана на тое, каб збіць з толку, адурачыць савецкіх людзей.

Смярдзючым подыхам сваёй прапаганды захопнікі хочуць зламаць веру ў народа ў пе-

рамогу Чырвонай Арміі і аднаўленне савецкай улады і тым самым выклікаць безнадзейнасць, зламаць супраціўленне мас, а значыць, падрэзаць карэнні народнага партызанскага руху. На якія толькі правакацыйныя хітрыкі не ішла варожая прапаганда, імкнучыся даказаць, што з Чырвонай Арміяй усё пакончана, пераканаць усіх у «непераможнасці» германскай зброі! Нямецкія афіцэры па ўказанню Гебельса ў кожным вялікім горадзе наладжвалі шумныя святы з прычыны «узятця Масквы». У многіх гарадах і раённых цэнтрах, захопленых ворагам, былі адкрыты бюро прапускоў, якія выдавалі прапускі на права праезду па чыгунцы ў Свердловск, Ленінград, Горкі, быццам-бы занятыя нямецкімі войскамі.

Увесь гітлераўскі друк запоўнены злоснай хлуснёй на Савецкі Саюз і ілжывымі байкамі аб «райскім жыцці» у Германіі.

Аграбіўшы савецкае сялянства ў акупіраваных раёнах, аграбіўшы рабочыя і сродкі вытворчасці, жывячы іх у адчайнай бядзе, імгусіўшы заняволеных людзей у адчай, у гэтых месцах насіць біркі і нумары, насілаюць усеюды зверскае самавольства нямецкіх памешчыкаў і баронаў, завалодаўшых савецкімі землямі, гітлераўцы ў той-жа час узнікаюць правакацыйны шум навокал нейкай зямельнай рэформы, абяцаюць селяніну «сваю гаспадарку на сваёй зямлі». Мэта зразумела: ашукаць лёгкаверных і адцягнуць іх увагу ад барацьбы.

Такі-ж правакацыйны шум немцы ўзялі навокал пытання рэлігіі. Верацярпімасць савецкай дзяржавы, ахаваная Канстытуцыяй, свабода веравызнання ў Савецкім Саюзе скажаюцца захопнікамі на ўсякія лады. Прыкідаючыся хрысталоубцамі, стараннымі абаронцамі веры, гітлераўцы спрабуюць скарыстаць рэлігійныя пачуцці веруючых для сваёй выгады.

У той-жа час сакрэтныя інструкцыі, як напрыклад інструкцыя начальніка ваенна-эканамічнай інспекцыі Цэнтральнага фронту генерал-лейтэнанта Вейгана «аб актуальных задачах ва ўсходніх абласцях», змяшчаюць праграму ўдушэння і знішчэння царквы ў СССР. Інструкцыя патрабуе безадкладна ўзяць пад кантроль гестапа пропаведзі свяшчэннікаў, як і наогул усю іх дзейнасць. Яна прапануе ўзяць курс на закрыццё цэркваў, якія знаходзяцца ва ўсходніх абласцях. Узамен хрысціянства нямецкія афіцэры прапануе насаджаць сярод насельніцтва ўсходняй часткі рэлігію, адпавядаючую патрабаванням ідэяў арганізу германскай дзяржавы».

Праводзячы ў жыццё сваю праграму, гітлераўцы здзекуюцца з рэлігіі, апаганьваюць цэрквы, ператвараючы іх у канюшні, склады і часта спальваюць іх. З духавенства і веруючых здзекуюцца і знішчаюць іх.

* * *

Хлуслівая фашысцкая прапаганда не знайшла і не знойдзе водгуку сярод насельніцтва. Дэмагагічныя прыёмы гэтай прапаганды абвяргаюцца рэчаіснасцю. Сапраўды, ці можа мець поспех варожая дэмагогія, распальваючая прыватнаўласніцкія інстынкты, калі самі-ж нямецкія «абаронцы» прыватнай уласнасці грабяць увесь народ, раскрадаюць не толькі грамадскі набытак, але і ўсё тое, што накіпілі савецкія сем'і ў выніку шматгадовай працы?!

У спецданясенні № 51 ад 6 верасня 1942 года начальнік спецслужбы прапаганды пісаў Гебельсу:

«Я хацеў пераканаць рускае насельніцтва, што нямецкая ўлада справядлівая і жадае ім добра. Выпадак, падобны да таго, які меў месца ў вёсцы Дмітраўцы, прыводзіць да зусім процілеглых вынікаў. У Дмітраўку прыехаў агітаўтамабіль, і адна з жыхароў было абвешчана, што жыхароў Дмітраўцы будзе спакойна, што ўсё тое, што ім было забрана зароблена, належыць ім і а іх нічога не адраюць. Але не паспеў яшчэ агітаўтамабіль ад'ехаць у другі канец вёскі, як сельскія аспадарчыя кіраўнікі забралі ўсіх кароў. Якая думка жыхароў аб нашай уладзе — зусім зразумела».

Прапаганда вядомага фашысцкага «новага парадку» асуджана на правал і нязменна правальваецца, таму што ўсё насельніцтва бачыць, што гэта «парадак» крывавага тэрору,

шыбеніц, засценкаў гестапа, угону ў нямецкае рабства савецкіх людзей, рабаўніцтва, голаду.

Усе спробы захопнікаў запалохаць савецкіх людзей, збіць іх з толку, раз'єднаць, пазбавіць волі да барацьбы скончыліся няўдачай. Гірод гнаў ад сябе атрутны туман фашысцкай дэмагогіі, які пранікаў ва ўсе шчыліны.

У самы цяжкі час першых месяцаў вайны савецкія людзі не трацілі веры ў свае сілы, веры ў правату сваёй справы. Гэтая вера ў агні барацьбы і пакутаў узмацнела яшчэ больш.

Крывавыя рэпрэсіі не паставілі народ на калені. Зверствы немцаў прывялі да яшчэ большага расшырэння і абвастрэння партызанскай барацьбы, надалі ёй характар бязлітаснай помсты за забітых, закатаваных, абняслаўленых жонак і дзяцей, матак і бацькоў сяцёр і братаў, за забітых гарады і сёлы за знішчаныя ўзбуды.

Нарастаючы ўсправажненасць і гора ператваралася ў справу і людзі знаходзіў спосаб дзеяння.

У выніку жорсткасцю і ўпартасцю разгарэлася узброеная партызанская барацьба, непрымымая барацьба супроць фашысцкай ідэалогіі і мерапрыемстваў, якія праводзяцца разбойніцкай гітлераўскай дзяржавай на часова акупіраванай савецкай тэрыторыі.

З народных мас, адведаўшых радасць сва

боднага працоўнага жыцця пры савецкім ла-
дзе, выхаваных на самых перадавых, прагрэ-
сіўных ідэях большэвіцкай партыі, узняліся
многія тысячы самаадданных барацьбітоў і та-
ленавітых арганізатараў партызанскага руху,
якія аддалі сябе адной вялікай задачы — зні-
шчэнню ненавіснай арміі і тэхнікі нямецкіх
захопнікаў усімі даступнымі народу споса-
бамі.

Узброеную барацьбу мас супроць акупан-
таў узначалілі людзі з народа, да канца ад-
даныя партыі Леніна—Сталіна. Гэта партый-
ныя, савецкія, гаспадарчыя, комсамольскія,
профсаюзныя, навуковыя і іншыя работнікі.
Гэта доблесныя камандзіры, палітработнікі і
байцы Чырвонай Арміі, якія папалі ў акру-
жэнне, не змаглі прабіцца да сваіх і аддалі
сябе партызанскай барацьбе. Гэта брыгадзіры
калгасаў, старшыні і члены сельскіх саветаў,
шматлікая сельская інтэлігенцыя: урачы, агра-
номы, настаўнікі, земляробы—калгаснікі і ра-
бочыя, партыйныя і беспартыйныя, якія сталі
арганізатарамі партызанскага руху.

Яны разгарнулі вярхоўную палітычную ра-
боту сярод народа. Увесь шматгадовы вопыт
партыі Леніна—Сталіна, яе бясспрэчны аўта-
рытэт у народзе, яе бясстрашша перад небяс-
пекай, найглыбейшая адданасць справе пра-
цоўных, яснае разуменне мэт барацьбы—усё
гэта стала ў руках народных мсціўцаў велі-
зарнай арганізуючай сілай, падымаючай масы

я Вялікую айчынную вайну супроць гітлераўскай тыраніі.

Наша палітычная прапаганда і агітацыя набыла велізарнае значэнне ў часова акупіраваных абласцях: яна няспынна выкрывае крываваыя замыслы і подлыя справы ворага, умацоўвае ў народзе веру ў аднаўленне савецкай улады. Наша прапаганда мае справу з цяжкай і суровай рэчаіснасцю, з велізарнымі цяжкасцямі ва ўмовах падполля, але яна ўмацоўвае дух супраціўлення ворагу, дух непрымірымасці і ўпэўненасці ў праваце нашай справы, у нашай надыходзячай перамозе над ворагам. Гэтая вера—жыватворчая крыніца руху. Палітычная работа ўзнімае супроць захопнікаў усё новыя і новыя масы насельніцтва. Палітычная прапаганда і агітацыя ва ўмовах акупацыі мае пэўны напрамак, яна мае баявы, наступальны, характар і з'яўляецца вастрэйшай зброяй у барацьбе з ворагам.

Палкімі акупіраванымі і агітатарамі ў часова акупіраваных сталі тысячы людзей з народа. Яны страціўшыя дзяцей і ўсё, што было дарагога, заклікаючыя да свяшчэннай помсты, успалымлялі сэрцы. Бачачы галодных, абарваных дзяцей, страціўшых бацькоў, дом, якія блукаюць у пошуках прытулку і кавалка хлеба, сэрца сціскалася невыказным смуткам, напаўнялася лютай нянавісцю да ворага і рукі цягнуліся да зброі. Старыя, якія шмат бачылі на сваім вяку, уз-

броеныя вялікім жыццевым вопытам, якія пражылі большую частку свайго шматпрацоўнага жыцця да рэвалюцыі, маюць магчымасць многае параўнаць і зараз трапілі ў страшэнны ўціск нямецкай акупацыі, сталі непахіснымі байцамі і добрымі прапагандыстамі і агітатарамі.

Партызаны і насельніцтва аднаго з акупіраваных раёнаў ушаноўваюць памяць расстрэлага гітлераўцамі свяшчэнніка, якога яны спрабавалі прымусіць да праслаўлення з амвона германскай зброі. Але гэты дастойны патрыёт замест ухвалення немцаў чытаў веруючым пропаведзі аб Дмітры Данскім і Александры Неўскім, аб тым, як яны ад гвалтаўнікоў і занявольвальнікаў адстаялі зямлю рускую.

У Н-скім раёне Мінскай абласці ў дні XXV гадавіны Вялікай Кастрычніцкай Соцыялістычнай рэвалюцыі партызанамі і насельніцтвам было вывешана 728 лозунгаў ЦК ВКП(б) на чырвоных палатніцах, 1380 плакатаў, партрэтаў і плакатаў Сталіна, лістовак, радыёзводак. У 1941 годзе плакаты былі вывешаны чырвоныя сцягі ў тэатры і ў раённых цэнтрах і сёлах, дзе знаходзіліся варожыя гарнізоны. У дзесятках вялікіх сёлаў адбыліся гутаркі, сходы і мітынгі мясцовых жыхароў. Людзі калектыўна слухалі па радыё даклад таварыша Сталіна на ўрачыстым паседжанні Маскоўскага савета.

Такія гутаркі, сходы, слуханне радыёпера-

дач, вывешванне сцягаў, лозунгаў, партрэтаў кіраўнікоў партыі і ўрада ў дні савецкіх святаў—для нас справа прывычная, гэта ўвайшло ў наш быт. Але ў фашысцкай няволі, на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі, дзе кожнаму жыхару за чытанне лістоўкі або ўдзел у сходзе пагражае расправа, гэта з'яўляецца сур'ёзным крокам па шляху далучэння савецкіх людзей да барацьбы з захопнікамі.

На акупіраванай тэрытарыі створана шырокая сетка падпольнага друку. Распаўсюджваюцца дзесяткі раённых і абласных газет якія выдаюцца друкарскім спосабам. Амаль у кожным партызанскім атрадзе выдаюцца лістоўкі для насельніцтва. Газеты і лістоўкі выкрываюць хлусліваю фашысцкую прапаганду, указваюць насельніцтву сродкі барацьбы і шляху да вызвалення ад нямецкіх акупантаў.

Газеты—гэта магутная зброя партызанскіх атрадаў, падпольных партыйных арганізацый і камітэтаў. Сілы матэрыяльнага друку ў Савецкага Інтэрнацыяналу з «Вялікай зямлі» даюць партызанам, міжнародную інфармацыю.

Ужо самыя назвы гавораць аб мэтанакіраванасці газет: «За Родину», «Народный мститель», «Патриот Родины», «В бой за Родину», «За Советскую Родину», «Смерть фашизму», «Сцяг Леніна», «Сталинское племя», «Кировец», «Ленинец», «Советский патриот», «Го-

лос партизана», «Клич Родины», «За Советскую Белоруссию» і г. д.

Газеты распаўсюджваюцца сярод насельніцтва, расклеіваюцца на платах і нават у вітрынах для афіцыйных аб'яў нямецкіх улад, падкідваюцца на сталы нямецкіх камендантаў. Газеты так заканспіраваны і прыкрыты ўзброенай аховай, што ніякія намаганні гестапа сарваць іх выпуск не мае ніякіх вынікаў.

А ў такіх кутках акупіраванай тэрыторыі, куды вельмі цяжка дастаўляць газеты і лістоўкі, вясковыя настаўнікі, школьнікі, калгаснікі перапісваюць ад рукі весткі з радзімы, заклікі партыі або самі складаюць лістоўкі і распаўсюджваюць іх сярод насельніцтва.

Падпольная комсамольская арганізацыя горада Віцебска ў адну ноч на ўсе нямецкія плакаты і аб'явы, расклееныя па вуліцах, паставіла яркі штамп: «Звычайная нямецкая хлусня». На другі дзень, за таварышнім віцеблян, чыноўнікі і паліцыя заіравалі сцен і платоў уласную прадакцыю.

Якія толькі віды «увеселенняў» маюць з насельніцтвам партызанскія атрады, падпольныя партыйныя і комсамольскія арганізацыі. Аўтарытэт іх у народзе вялікі. лепшыя людзі з партызан і мясцовых жыхароў ідуць у рады партыі, і нягледзячы на ўсю складанасць работы ў падполлі партыйныя арганізацыі няспынна растуць за кошт самых адданых, адважных людзей, якія даказалі свой патрыя-

гызм на справе, у барацьбе з нямецкімі захопнікамі.

Народу глыбока ненавісны ўсе без выключэння мерапрыемствы акупантаў; затое з вялікай сімпатыяй і радасцю сустракае ён усё, што напамінае савецкую радзіму.

Характэрны факт: гітлераўскім уладам прышлося загадам адмяніць перайменаванне вуліц імёнамі Гітлера і германскіх ваеначальнікаў і замяніць іх нейтральнымі назвамі, таму што ніяк не ўдавалася спыніць зрыванне надпісаў або зневажальныя прыпіскі да іх.

У Мінску, у кінатэатры, у час паказу кінохронікі аб «ваенных поспехах нямецкай арміі» дэманстраваўся паветраны бой, у выніку якога, па замыслу нямецкіх хранікёраў, «месершміты» павінны былі начыста знішчыць усе савецкія самалёты. Але як толькі на экране з'явіліся савецкія чырвоначырныя ястрабкі, зал напоўніўся шумнымі галасамі. Далейшая дэманстрацыя ўжо не была прынята.

На Палесі нямецкія акупавалі адкрыць некаторыя школы і ўвядзення ўражаня клопатаў аб асабе. У адной школе дзеці першай сустрэчы з настаўнікам адразу-ж пачалі задаваць пытанні: «Чаму ў памяшканні школы няма партрэта таварыша Сталіна?». А калі адзін з настаўнікаў, прывезены з Германіі, зрабіў нягодніцкі даклад на тэму «Хто нашы прыяцелі і хто ворагі?» і запытаўся ў вучаніцы: «Ці зразумела, хто нашы ворагі?»—дзяў-

чынка, не задумваючыся, адказала: «Цяпер нам усім зразумела, што нашы галоўныя ворагі—фашысты».

Насельніцтва прагна ловіць кожную вестачку з «Вялікай зямлі». Адна скінутая і падабраная лістоўка «Вести с Советской Родины»¹ з'яўляецца зброяй велізарнай сілы супроць нямецкіх правакацый. Туды, дзе скідаюцца з савецкіх самалётаў лістоўкі, сяляне ідуць за дзесяткі кілометраў, спадзяючыся атрымаць лістоўку з Масквы і для сваёй вёскі. У нас ёсць экзэмпляр газеты «Правда» з дакладам таварыша Сталіна на ўрачыстым паседжанні Маскоўскага савета 6 лістапада 1941 года. Гэты экзэмпляр «Правды» прайшоў з рук у рукі праз сотні населеных пунктаў некалькіх раёнаў. Доклад таварыша Сталіна прачыталі больш 10 тысяч чалавек, яго хавалі як вялікую каштоўнасць, беражліва, у сурвэтцы, на сілі з сяла ў сяло і як гістарычны дакумент даставілі на «Вялікую зямлю». Такія выпадкі не адзіны.

Партызанскі рух на сваёй прыродзе з'яўляецца глыбока народным. Ён нарадзіўся і вырас у тоўшчы народных мас. Ён выклікан гарачым імкненнем народа ў што-б там ні ста-

¹ «Вести с Советской Родины»—перыядычнае выданне Галоўнага Палітычнага Упраўлення РККА спецыяльна для насельніцтва часова акупіраваных раёнаў.

ла захаваць свабоду і незалежнасць роднай краіны, абараніць свой горад, вёску, адстаяць ад крывяжэрнага ворага свой дом, сям'ю, побытак.

Крыніца велізарнай сілы хаваецца ў глыбока народным характары партызанскага руху і ў тым, што актыўнасць і ініцыятыва мас узначальваюцца партыяй Леніна—Сталіна, якая ажыццяўляе цвёрдае і мудрае кіраўніцтва партызанскім рухам.

Невычарпальнай з'яўляецца разнастайнасць прыёмаў і сродкаў народнай вайны супроць усіх ваенных, палітычных і гаспадарчых мерапрыемстваў акупантаў. Партызанская вайна наносіць ворагу страты ўсімі магчымымі сіламі і сродкамі зрывае заготовак сельскагаспадарчых прадуктаў, лесу і выкапнёвых; утойваннем ураджаю; вывадам са строю заводаў і фабрык; знішчэннем захопнікаў, іх пасобнікаў і стаўленікаў; барацьбой супроць угону насельніцтва на фашысцкую тэрыторыю Германію; знішчэннем чыноўніцтва акупантаў і апарата, нямецкіх сельскагаспадарчых арганізацый, знішчэннем варожых гаспадарчых баз, складаў, аўтамашын, сродкаў пераважання; знішчэннем воінскіх эшалонаў, чыгуначных мастоў, станцый і інш.

Насельніцтва адмаўляецца прызнаваць органы гітлераўскіх улад і зрывае іх распараджэнні. У Данбасе была абвешчана мабілізацыя працаздольнага насельніцтва. У дзень яўкі ў нямецкія ўстановы не з'явіўся ніводзін чала-

век. У Свенцянскім павеце, Літоўская ССР, з'явіліся на мабілізацыйны пункт тры чалавекі ад усяго павета. У Мінскай абласці немцы не адзін раз, але дарэмна спрабавалі арганізаваць Беларускае самаабароны. Дабравольцаў не знайшлося, ад прымусовай мабілізацыі насельніцтва ўхілілася. У Ленінградскай абласці калгаснікі, прыгнаныя на загатоўку лесу, нягледзячы на ўсе намаганні немцаў, выканалі толькі адзін процант задання.

У многіх раёнах Украіны, Беларусі, акупіраваных раёнах Ленінградскай, Калінінскай, Смаленскай, Орлоўскай абласцей знішчаны амаль усе нямецкія сельскагаспадарчыя кіраўнікі, разгнаны органы акупацыйнай улады на вёсцы. Насельніцтва не здае немцам хлеба, мяса, малака.

Сотні, тысячы партызанскіх атрадаў, якія выраслі на часова захопленай ворагам тэрыторыі загартаваліся ў баявых арганізацыйна і палітычна ўзмацненых партызанскіх атрадаў. Рэспубліка Беларусь прымяненне тэхнічных і спецыяльных атрадаў, прымяняючы

Шматлікія партызанскія атрады, прымяняючы сучасную зброю, дзейнічаюць тыл гітлераўскай арміі, наносяць моцныя ўдары па камунікацыях, аказваюць вялікую дапамогу Чырвонай Арміі.

Такія аперацыі, як аперацыя ўкраінскіх партызан, разграміўшых Сарнскі чыгуначны вузел, як слаўныя справы беларускіх партызан: узрыў

вялікіх мастоў на рэках Пціч і Дрыса, разгром станцыі Слаўнае, разгром гарнізона і ваенных аб'ектаў горада Слуцка; узрывы вялікіх—Наўлінскага і Выгоніцкага—мастоў са знішчэннем іх гарнізонаў, зробленыя арлоўскімі партызанамі; разгром гарнізона і станцыі Прыгор'е і стаяўшыя на ёй эшалоны, утвораны смаленскімі партызанамі; аперацыя ленінградскіх партызан, знішчыўшых генерала фон Віртца з яго аховай; поўны разгром чатырох гарнізонаў на востраве Вялікі Крэменецкі, утвораны карэла-фінскімі партызанамі; узрыў Саўкінскага маста і разгром Сутокскага гарнізона, зробленыя калінінскімі партызанамі; разгром штаба корпуса ва Угодскім заводзе маскоўскімі партызанамі і многія іншыя аперацыі ўвойдуць бліскучымі старонкамі ў гісторыю айчынай вайны.

За 2 гады партызанскай вайны ў тыле нямецкіх захопнікаў па далёка не поўных даных (г. зн. па тых звестках, якія маглі быць дастаўлены з тых часоў) Савецкімі партызанамі знішчаны больш 300 гарнізонаў, з іх 30 генералаў, 6.330 афіцэраў, 20 лётчыкаў; узята ў палон 2.741 афіцэр і афіцэраў і афіцэраў. За гэты-ж час арганізавана не менш 3 тысяч крушэнняў варожых эшалонаў, знішчана 3.263 чыгуначных і шасейных масты. Знішчана 1.191 танк і бронемашына, 476 самалётаў, 378 гармат, 14.645 грузавых і легкавых аўтамашын, 895 баз і складаў з узбраеннем і боепрыпасамі.

Апрача таго партызанамі захоплены графеі:
76 танкаў, 163 гарматы, 2.320 кулямётаў,
2.631 аўтамат, 25.394 вінтоўкі, многа боепры-
пасаў.

Ад караючай рукі народных мсціўцаў не па-
туюць гітлераўцаў ні тонкая паліцэйска-ахоў-
ная служба, ні быстраходныя машыны.

У горадзе Харкаве з досыць моцным шмат-
лікім гарнізонам загінуў ад рукі ўкраінскіх
партызан штаб нямецкай пяхотнай дывізіі, у
тым ліку генерал Браун. Ленінградскія парты-
заны знішчылі групу варожых аўтамашын,
пры гэтым загінулі генерал Р. фон Віртц і яго
ахова. Дзве беларускія дзяўчыны пакаралі
смерцю буйнага нямецкага разведчыка барона
фон Файта. Ад рукі смаленскіх партызан за-
гінуў генерал Отто фон Добшыц. Нямецкага
гестапаўца Брандта партызаны забілі ў самым
Віцебску, на вуліцы. У Мінску, проста ў кан-
цылярыі, прыкончылі буйнага нямецкага аген-
та Фабіяна Акімчына. У Баранавічах ад рукі
партызан загінуў беларускі камендант горада
Фрыдрых Фелікс.

У раёне Мінска ў чэрвені гэтага года парты-
заны знішчылі амаль усіх абласных нямецкіх
камендантаў і падкамендантаў, у тым ліку
нямецкага абласнога кіраўніка Людвіга Эрэн-
лейтнера, урадавага інспектара Генрыха Клозе,
начальніка абласнога сельскагаспадарчага
ўпраўлення Гюнтэра Беневіца, начальніка аб-
ласной жандармерыі Карла Калла і суправа-

джаўшых іх чыноўнікаў і афіцэраў Вальтэра Пагарэлля, Карла Зандфоса, Карла Вундэрліха, Аўгуста Штрасера, Франца Так і Фрыца Шульцэ. Знішчаюцца нямецкія раённыя і абласныя сельскагаспадарчыя кіраўнікі, чыноўнікі акупацыйных органаў, упаўнаважаныя па адпраўцы савецкіх грамадзян на германскую катаргу.

Вялікае значэнне для справы перамогі мае баявая работа партызан на камунікацыях праціўніка. Нямецкія камунікацыі праходзяць праз Польшчу, Украіну, Беларусь, Літву, Латвію, Эстонію. Па гэтых камунікацыях ідуць ворагу на фронт тэхніка, баепрыпасы, папаўненні, а ў Германію вывозіцца награвленае немцамі народнае дабро. Боездольнасць фашысцкай арміі на савецка-германскім фронце ў значнай ступені залежыць ад бесперабойнай работы гэтых камунікацый.

Партызанскія атрады і групы на ўсёй акупіраванай тэрыторыі неспынна нападаюць на камунікацыі праціўніка. Дзякуючы пад адкос ваенскія атрады пераходзяць грузы і жывую сілу, ваенныя апараты, амуніцыю, вадакачкі, стрэлачныя пераважкі, радыёапараты, шляхі, станцыйныя пабудовы, рэзервы і апараты ліній чыгуначнай сувязі, знішчаюць нямецкую чыгуначную прыслугу і ахову шляху і эшалонаў. На большасці чыгуначных ліній захопнікі вымушаны пускаць эшалоны толькі ўдзень, прытым з вялікай аховай і з кантрольнымі праверкамі шляху. Ахова камунікацый патрабуе ад немцаў вялікай сілы.

Апрача таго ім прыходзіцца прымаць спецыяльныя меры, накіраваныя на курсіраванне бронепаяздоў, пабудовы дзотаў па лініях чыгунак, вырубкі лесу на 50—100 метраў ад чыгункі. Паміж Бранскам і Унечай акупанты паспрабавалі нават даставіць па абодвух баках чыгункі плот, каб перашкодзіць доступу партызан.

Але вопыт паказаў ужо: ніякімі спецыяльнымі мерамі, ні аховай, якой-бы вялікай у колькасных адносінах яна ні была, не ўдаецца спыніць налёты партызан на камунікацыі. Савецкія партызаны разумеюць, што танкавы або пяхотны полк—вялікая сіла на полі бітвы; знаходзячыся-ж у эшалоне, у дарозе да месца прызначэння, такі танк безабаронны і можа быць знішчаны невялікім атрадам або групай партызан.

Партызанская вайна на камунікацыях усё больш узмацняецца.

Акупанты вышукваюць усюды гарнізоны і няспынаюць ваенныя аб'екты, базы, склады, станцыі чыгуначных ліній, аэрадромы. Падчас іх у распушчэнні вялікіх гарнізонаў не могуць з'яўляцца па аднаму або невялікімі групамі. Для кожнай справы патрабуецца ўзброеная ахова. Апрача таго трэба вылучаць сур'ёзныя сілы для барацьбы з партызанскімі атрадамі.

Летам і ўвосень 1942 года вялі барацьбу супроць савецкіх партызан 144 паліцэйскіх

батальёны, 27 паліцэйскіх палкоў, 8 іншых палкоў, 10 ахоўных паліцэйскіх і карных дывізіяў «СС», 2 ахоўныя карпусы, у тым ліку мотакорпус «нацы», 72 спецыяльныя часці і да 15 палявых дывізіяў. Супроць партызан таксама дзейнічалі 102, 105, 108, 109 і 119-я венгерскія дывізіі.

У першыя месяцы вайны гітлераўскія «прапагандысты» імкнуліся рознымі спосабамі даказаць, быццам партызанская барацьба — не народны рух, а дзеянні асобных «злонамераных элементароў»; саміх партызан акупанты спрабавалі выставіць перад насельніцтвам у непрыглядным выглядзе. Цяпер яны вымушаны ў газетах, брашурах, афіцыйных настаўленнях і інструкцыях зрабіць прызнанне аб сапраўдных памерах, характары і значэнні народнага партызанскага руху.

У выданных германскім камандаваннем «10 заповедзяў германскага вайска аб барацьбе з партызанамі»

«Мы, немцы, даслаўляем памылку, што калі няма наступнага абароны, то наогул лічым, што няма вайны. Але гайна не спыняецца і ідзе тады, калі мы едзем у поле за фуражом, калі смажым бульбу і калі ідзем спаць».

А ў адным з загадаў па венгерскай дывізіі запісана літаральна наступнае:

«Не прымаць стравы ў мясцовага насельніцтва да таго часу, пакуль не спрабуе гаспадар, таму што стравы можа быць атручана».

Начаваць у вёсцы па аднаму не дазваляецца: могуць зарэзаць або забіць. Калі сяляне просяць паказаць вінтоўку, не даваць: могуць забіць».

«Дэйчэ альгемейне цэйтунг» 22 мая 1943 года пісала:

«Тэрыторыя, якая знаходзіцца ўдоўж верхняга цячэння Заходняй Дзвіны, Бярэзіны, Прыпяці і Дняпра, акаймлена гарадамі Мінск, Пінск, Гомель, Бранск, Смаленск і Віцебск. Тут звiлі гняздо большэвіцкія партызанскія атрады, якія ў тыле нашай арміі разгарнулі самую жорсткую барацьбу. Многія з іх вельмі добра ўзброены і забяспечаны радыёапаратамі, аўтамашынамі і разнастайнымі ваеннымі матэрыяламі. Яны вядуць жорсткую барацьбу з нямецкімі акупацыйнымі войскамі, пагражаючы падвозу, чыгуначнаму руху і нашай аднаўленчай рабоце.

Нельга адмаўляць, што гэтая барацьба каштуе нам вялікіх збытковых і людскіх страцат. Большэвіцкія партызанскія атрады маюць добра арганізаваную, стражана і кіраваную і самую цесную разведвальную сувязь. У іншай непрыгляднай сялянскай хаце палявая жандармерыя знаходзіла надзвычай добры радыёапарат, які падтрымліваў сувязь з бліжэйшым партызанскім атрадам або з маскоўскім цэнтрам. Пад аховай начной цемры партызаны падпаўзаюць да чыгуначнага палатна, адвінчваюць рэльсы і

закладваюць міны замаруджанага дзеяння, а калі чыгуначны састаў, які нагружан ваеннымі матэрыяламі або вязе на радзіму салдат-адпускінікоў, ляціць пад адкос, яны кідаюць у вагоны ручныя гранаты, абстрэльваюць іх з аўтаматаў, а пасля бяследна знікаюць, быццам затанушы ў лясным гушчары.

Удоўж міжсёлавых дарог партызаны, схаваўшыя ў лісцях дрэў, падпільноўваюць праязджаючыя аўтамашыны. Уначы яны здымаюць вартавыя пасты, нападаюць на чыгуначныя будкі, і, раней чым да месца падзеі на выстралы прыедзе атрад, партызаны паспяваюць знікнуць.

У гэтых месцах заўсёды трэба быць напачатку. Па абодвух баках дарогі і чыгуначнага палатна вырубліваецца лес на адлегласці 50—100 метраў для таго, каб лягчэй можна было назіраць за мясцовасцю.

На подступах да гарадоў, на ўскраіне вёсак дамы, як і чыгуначныя будкі, агароджаны высокімі платамі з агароджанымі месцамі агароджаны калючымі дрэвамі. Вежаў няспынна падтрымліваюць сувязь, усюды раз'язджаюць атрады. У будніку амаль 25, а то і 30—35% людзей, выконваючых на працягу дня цяжкую работу, уначы павінны яшчэ несці ахову».

Надзвычай цікавым з'яўляецца прызнанне, зробленае венгерскім генеральным штабам у выдаанай ім афіцыйнай сакрэтнай брашуры «Аб

Зразумеўшы, якой велізарнай стратэгічнай сілай у руках савецкага ваеннага камандавання з'яўляюцца партызанскія атрады, нямецкія акупанты з вясны 1943 года павялі шырокія ваенныя дзеянні супроць партызан. У многіх месцах супроць партызан накіраваны не толькі шматлікія спецыяльныя часці, але і кадравыя пяхотныя дывізіі з прымяненнем танкаў, авіяцыі і артылерыі. Напрыклад у маі гэтага года супроць бранскіх партызан дзейнічала цэлая 40-тысячная армія, у тым ліку 292-я мотапяхотная дывізія, 707 і 708-ы палкі 492-й пяхотнай дывізіі, 102-я мад'ярская пяхотная дывізія, група танкаў 18-й танкавай дывізіі, 3 дывізіёны артылерыі і 7 спецыяльных батальёнаў па барацьбе з партызанамі пры падтрымцы авіяцыі.

Да 30 тысяч варажых войскаў пры падтрымцы танкаў, артылерыі і бамбардыровачнай авіяцыі дзейнічалі супроць адной буйнай групы партызанскіх атрадаў у Мінскай абласці.

Супроць партызанскіх атрадаў у злучэння Героя Савецкага Саюза ў атрадзе Г. у Смаленскай абласці дзейнічалі 102-я пяхотная дывізія, кавалерыйская брыгада, 787-й, 264-й батальёны ўнутранай аховы, пад агульным камандаваннем генералаў Полле і Гобгартэна, пры падтрымцы танкаў, артылерыі і авіяцыі.

З буйнымі злучэннямі войск праціўніка няспынна змагаюцца і іншыя партызанскія атрады і злучэнні на Украіне, у Беларусі, у Сма-

ленскай, Орлоўскай, Калінінскай і Ленінградскай абласцях.

Нямецкае камандаванне прымала ўсе меры да таго, каб перад рашаючымі падзеямі на фронце летам 1943 года забяспечыць безапаснасць у сваім тыле, задушыць партызанскі рух шляхам шматлікіх буйных ваенных экспедыцый.

Вопыт паказвае, што такія буйныя экспедыцыі, як правіла, маюць сумны вынік для захопнікаў з прычыны высокіх баявых якасцей савецкіх партызан і поўнай перавагі іх тактыкі над тактыкай гітлераўскіх карацеляў.

Напомнім сталінскую ацэнку тактыкі немцаў:

«Іх тактыка шаблонная, паколькі яна імкнецца падагнаць падзеі на фронце пад той або іншы параграф статута. Немцы акуратныя і дакладныя ў сваіх дзеяннях, калі абстаноўка дазваляе здзяйсняць патрабаванні статута. У гэтым іх сіла, іх становяцца бездапаможнымі, калі абстаноўка ўскладняецца і пачынае «не адпавядаць» або іншаму параграфу статута, і яны прыняцця сама-

З поўным тэкстам дакумента можна
азнаеміцца ў бібліятэцы